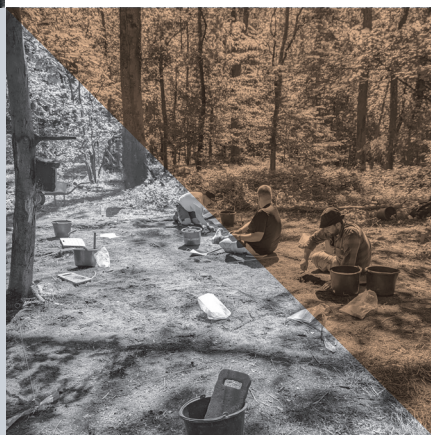
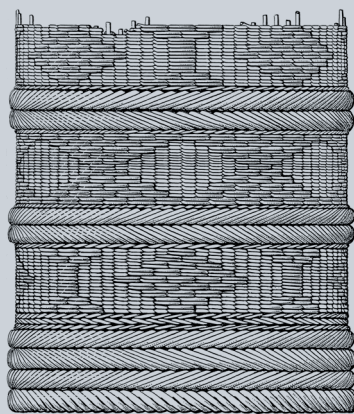
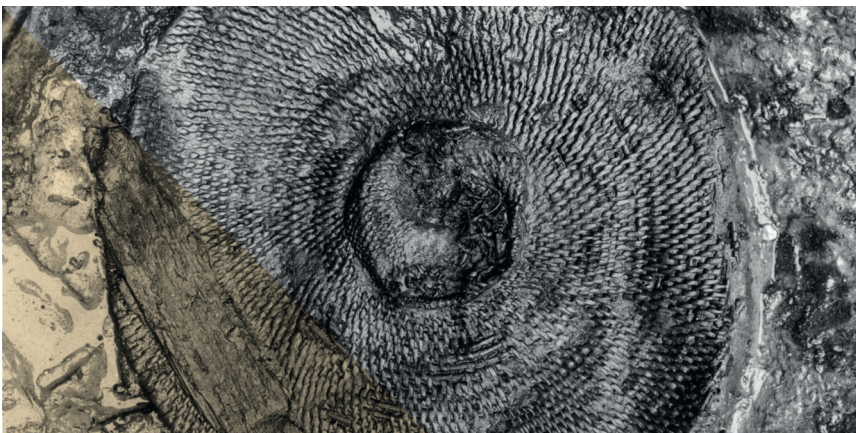

ARKÆOLOGISK FORUM

50 · 2024

INDHOLD · 50 · 2024

FaF – et arkæologisk aktiv igennem 27 år Ulla Odgaard	4
Må befrielsen aldrig komme – en kommentar til Andres Dobats debatindlæg "Befrielsens øjeblik" Esben Aarsleff	12
Privatisering af arkæologien vil skade studerende og fagets kvalitet Andreas Schäfler	18
Privatisering eller Kaos? – tanker afledt af Dobat i Arkæologisk Forum nr. 49 Kristoffer Buck Pedersen	22
Fremtidens fortidskunstforskning Kvantitative tilgange til mesolitisk ornamentik* Lasse Lukas Platz Herskind	26
Kurven fra Vorbasse Mette Palm	40
Arkæologiske fund af kurve – og et par flettede fiskeruser Steen Hedegaard Madsen	48

*) Peer reviewed

Arkæologiske fund af kurve

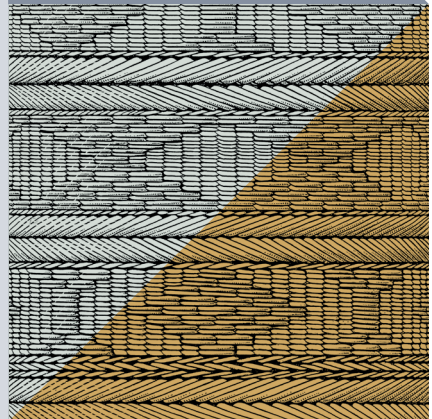
– og et par flettede fiskeruser

Steen Hedegaard Madsen

Abstract

Baskets – and a number of weaved fish traps – from the archaeological record

I have been making and reconstructing baskets for 40 years now. The work has led to an abundant collection of information about baskets and basket making through human history from all over the world. In this paper, a range of fish traps and baskets known from the archaeological record of Prehistoric and Medieval Europe will be presented. The aim of the paper is to call for more awareness around these special kinds of artifact and expand the general knowledge about them among archaeologists. The examples presented in the paper are used to demonstrate the far-reaching connections between shapes and techniques over time.

Gennem de sidste 40 år har jeg beskæftiget mig med kurveflet. Jeg lever som professionel kurvemager, og har haft ansvar for uddannelse af lærlinge i faget – og så er jeg en historie- og arkæologiinteresseret kurvenørd. Derfor har jeg i tidens løb samlet en større registrant over kurve fra arkæologiske fund, afbildninger på skulpturer, vægmalerier fra Pompei, gulvmosaikker, glasmosaikker, middelalderlige tidebøger, stik og malerier samt renæssancens pragtmalerier og gamle fotografier og museernes samlinger af eksisterende kurve, samt min egen samling på 5-600 kurve – den ældste fra ca. 1840.

Registranten er pt. på ca. 800 kurve fra oldtid til nutid og fra mange steder i verden – et overvældende materiale. Derfor har jeg i denne artikel til Arkæologisk Forum valgt at begrænse mig til arkæologiske kurve fra oldtid og middelalder i Europa – med et par enkelte afstikkere til Nordafrika og Mellemøsten og op i tid. Jeg vil koncentrere mig om fletværk af pil, hassel og lignende "hårde" materialer. Jeg holder mig også til, hvad man kan kalde finere flet. Grovere flet i form af hegnsflet, fiskegærder og flet som baggrund for lerklining er derfor valgt fra.

Arkæologiske kurve – en mangelvare

Det er sparsomt, hvad der er fundet af arkæologiske kurve i Europa. Det er der en naturlig forklaring på: det anvendte materiale, ofte pil men også hassel, siv og rødder, er uhyre forgængeligt. Det kræver et anaerobt miljø i ler, dynd og sand og helst under vand for at fletværket bliver bevaret. Alternativt et knastørt sted, hvor nedbrydningen også stoppes.

Men der kunne også være en anden forklaring på, at der er så få fund: måske har kurve og fletværk ikke haft arkæologernes store interesse? En tredje årsag kunne være manglende kendskab til, hvad man har fundet, når man står overfor nogle "sammenfiltrede" kviste – det er jo desværre sjældent, at arkæologiske kurve og fletværk fremstår hele, tredimensionelle og letgenkendelige.

I det følgende vil jeg derfor vise eksempler på kurve og flet fra Europa, fra de ældste ruser og til kurvene i middelalderen og renæssancen. Jeg vil også påvise, at der er en sammenhæng mellem former og teknikker fra de ældste kurve og langt op i tiden.

To teknikker: Flet og binding

Når man snakker om kurve, og den teknik der er anvendt, skelner man mellem *flet* og *binding*. Ved *flet* forstås en teknik, hvor et islæt føres over og under en trend – for at bruge et væveudtryk – i et bestemt mønster. Trenden, eller 'skellettet' i en kurv, vil normalt være af et stivere eller tykkere materiale end islættet. Flettematerialet kan udover pil og andre smidige, tynde grene også være af rødder, græsser eller lignende.

Fig. 1. Samiske kurve fra 1900-tallet lavet af birkerødder. De er bundet i "lukket løb", så sjælen er helt dækket af bindematerialet. Foto: Steen H. Madsen

Ved *binding* forstås en teknik, hvor man ved hjælp af et bindemateriale, sammenbinder tykkere pølser kaldet "sjælen". Sjælen kan f.eks. være af halm, græs, rødder, pil eller lignende. Bindematerialet kan være "sjener" af pil eller hassel (flækkede og tyndt høvlede/snittede kviste) eller rødder. Oftest er der tale om spiralbinding, dvs. at man starter i midten af kurven og syr bindingen omkring sjælen rundt og rundt i en voksende spiral. Bindingen kan være "lukket", dvs. helt tæt, så sjælen dækkes, eller "åben", så sjælen ses. Spiralbinding kaldes på godt, gammelt dansk for løbbinding – idet "løb" kommer af ordet laupr, som betyder kurv. Det er en meget enkel teknik, der kendes fra hele verden. Det er også en meget tidskrævende teknik.

Det bedst kendte eksempel på åben spiralbinding er en bikube: pølser af oftest rughalm bundet med sjener af pil eller hassel. I moderne tider også bundet med sjener af spanskrør eller metaltråd. Af kurve i lukket spiralbinding kendes de fantastiske samiske kurve af birkerødder (Fig. 1).

At flette kurve er et håndværk, som kræver sin læretid, ligesom at væve, bygge både eller spille et instrument. Og jo tidligere man begynder, jo bedre bliver man. Nu om dage er læringetiden 2½ år, for 40 år siden var den 6 år.

Fiskeruser

Jeg kan ikke fortælle om gamle kurve og teknikker gennem tiderne uden at strejfe ruserne fra jægerstenalderen. Flet af åleruser var min egen indgang til kurvemagerhåndværket for mange år siden. For at nævne tre eksempler er der den smukke ruse fra Villingebæk i Nordøstsjælland, den endnu smukkere ruse fra Lille Knapstrup sydvest for Holbæk og den berømte ruse Malmö-mjärden fra udgravningen Malmö C Nedre ved Malmö Havn (Fig. 2). Den er ¹⁴C-dateret til ca. 5550 f.Kr. (Hammarstrand Dehman 2009:11).

Fig. 2. Malmö-mjärden under konservering. Inde i rusens lukkede ende ligger stadig den sten, der holdt rusen nede på havbunden. Foto: Historiska Museet vid Lunds Universitet.

Fig. 3. Der er tre smukke reparationer synlige på Lille Knapstrup-rusen, som ligger på Nationalmuseet. Foto: Pia Jeppesen Hansen.

I rusen fra Malmø er der anvendt pil som langsgående stager og rødder af enebær og strandpadderok i blanding med siv eller græs til at sammenflette stagerne. I andre ruser har man brugt kvalkved, hassel, tørstetræ m.m. til rusefletningen. En interessant detalje er, at Malmø-rusen ser ud til at være flettet "venstre om" ligesom de danske ruser.

Disse ruser viser stor håndværksmæssig kunnen, flettet som de er i en åben teknik, kaldet krydsflet – som ikke er helt enkelt at udføre. Og vigtigt for fangstevnen er, at de er flettet virkeligt tæt og stærkt, da ål, i deres søgen efter en vej ud af rusen, presser deres tynde, følsomme halespids ind i enhver sprække og derefter vrikker og kiler sig længere og længere ud mellem pilestagerne og med deres slimede overflade til sidst glider ud af fælden. Fiskeruser er brugt i en næsten uforandret form og med samme teknik helt frem til vores tid. De sidste åleruser af pil blev flettet i 1950'erne.

Jeg bliver nødt til at henlede opmærksomheden på den fantastiske detalje, som reparationen af Lille Knapstrup-rusen viser (Fig. 3): nogle langsgående stager er åbenbart blevet brudt – måske af en ålehale. Brudstykket er samlet ved hjælp af omvikling med en pilesjene. En sjene er en tynd "strimmel" af pil – eller andet materiale – f.eks en rod af birk eller fyr. Sjenen er lavet ved, at pilen eller roden er kløvet i 2, 3 eller 4 dele, og derefter snittet til en passende tykkelse og bredde og bundet/viklet om brudstedet.

Bundne kurve

Den ældste kendte kurv i verden er den 90-100 liter store og komplet bevarede kurv, som Israel Antiquities Authority (IAA) udgravede i 2021 i en hule i Wadi Marabb'at i Judæa-ørkenen. Kurven er vist i en artikel i Times of Israel, hvor IAA oplyser, at den er ¹⁴C-dateret til at være 10.500 år gammel (Times of Israel 2021). Teknikken er en type af vævning eller binding, og materialet er sandsynligvis palmeblade.

I Europa skal man derimod langt frem i tiden for at finde bevarede kurve. En af de ældste kurve i Europa kommer fra Irland. Det er en spiralbundet kurv, som faktisk er en taske, idet den er fremstillet i to lag med håndtag, der også er bundet (Fig. 4). The Neolithic Bag er dateret til 3800-2500 f.Kr. og er fundet i en tørvemose i Twyford Co., Westmeath (Raftery 1970).

Det, at fremstille og binde en kurv med sjener af pil udvises med ekvilibristisk stil i den fine Vorbassekurv, som blev udgravet i en brønd på Vorbasse-udgravningen i 1987. Kurven er ikke ¹⁴C-dateret, men en gren fra brønden er blevet dateret til først i 400-tallet (Beck, A. Personlig meddelelse, 3. december 2023). Vorbassekurven – eller måske snarere fadet – er ca. 40 cm i diameter. Den fremstår fladtrykt nu, men har mod midten haft en "puld" – nærmest som en lille hattepuld – på ca. 12 cm i diameter, hvoraf det meste mangler, men højden er estimeret til 4-5 cm. (Fig. 5). Den er spiralbundet i "lukket løb", dvs. bundet så tæt af bindematerialet helt skjuler sjælen. Alt materialet er afbarket. Det er analyseret af Nancy Eskildsen. Resultatet viste, at bindematerialet er sjener af enårig pil (*Salix* spp.), men hvilken af de mange pilesorter kunne ikke bestemmes. Sjælen er 5-6 mm tyk og bestod for størsteparten af ukløvet enårig pil, men var visse steder erstattet af en kvist af kalkved (*Viburnum opulus* L.) (Eskildsen, N. personlig meddelelse, 28. maj 1990). Sjenerne er flækkede enårig pil, der fra indersiden er høvlet 1 mm flade med en kniv. De er ensartet 4-5 mm brede. Sjenerne vender den rundede side udad, hvilket giver en fin, skinnende overflade. Vender man sjenens rundede side indad, ville den straks knække.

Det tager ca. 110 timer at binde en Vorbassekurv, så det er tidskrævende arbejde (Fig. 6). Fundomstændighederne for Vorbassekurven bliver behandlet i en artikel af Mette Palm i dette nummer af Arkæologisk Forum.

Fig. 4. *The Neolithic Bag* består af to cirkulære, spiralbundne sider, som er bundet sammen yderst. Håndtaget er integreret i de sidste omgange. Tasken kan ses i Dublin på National Museum of Ireland. Foto: National Museum of Ireland ©

Fig. 5. Vorbassekurven minder i sin teknik om tasken fra Irland. Foto: Vejle Museum. Gengivet med tilladelse af Lone Hvas.

Fig. 6a og 6b. Rekonstruktion af Vorbassekurven set oppefra (a) og nedefra (b). Foto: Bodil Sparre.

Fra Thorsbjerg Mose kendes et fragment af vidjeflet fra ca. 400 e.Kr., som ikke eksisterer mere (Engelhardt (1863)1969:84, Pl. 16, tegning 12). Det er forevigt i J. Magnus Petersens streg. Ud fra tegningen kan man ikke afgøre, hvad fragmentet er en del af, men teknikken må være en form for binding.

Fra Osebergskipet i Norge, som dateres til 820 e.Kr. (Vikingtidsmuseet 2021) er der bevaret fragmenter fra en spiralbundet kurv lavet af birkerødder – en teknik, der i Norge kaldes for tægerarbeid. Der er tale om en lille kurvebund i åben spiralbinding på ca. 10 cm i diameter. Derudover er der fundet nogle fragmenter af en anden, lidt større kurv, der er lavet i en mere lukket spiralbinding (Fig. 7) (Kulturhistorisk Museum, Arkeologi 2022; Vikingtidsmuseet 2021).

En lille kuriositet med relation til bundne kurve findes i offerfundet fra Skeldal ved Rye i Midtjylland dateret til ældre bronzealder (1700-1100 f.Kr.). Her blev

Fig. 7. Fragmenter af flet i spiralbundet teknik fra Osebergskibet. Tv. den lille kurvebund, th. fragmenter af den lidt større kurv. Foto: Kirsten Helgeland, Kulturhistorisk Museum, Arkeologi.

Fig. 8. Bronzedåse udformet som bikube udført i løbbinding. Del af offerfund fra Skedal ved Rye i Midtjylland. Foto: Lennart Larsen, Nationalmuseet.

der bl.a. fundet en lille bronzedåse, der indeholdt et par guldfingerringe (Fig. 8). Bronzedåsen er importeret fra det nordøstlige Centraleuropa (Jensen 2002:50) og udformet som en lille bikube. Ornamentikken er vandrette vulster med små tværstriber – sandsynligvis en efterligning af løbbinding.

Flettede kurve

De ældste flettede kurve, jeg er stødt på i nordeuropæisk kontekst, er fra Tyskland. To kurve af ret primitiv karakter, fundet i Wasserburg Buchau, Bardenwürttemberg, kan dateres til 1000 f.Kr., dvs. bronzealderen. Der var ikke bevaret ret meget af kurvenes sider ved udgravningen, så det er ikke muligt at udtale sig om størrelsen på kurven (Fig. 9). Kurvebundens stager består af små bundter pil, der er lagt som to kryds ovenpå hinanden og drejet 45°. Efterhånden som bunden

Fig. 9. Flettet kurv fra Wasserburg Buchau, Baden-Württemberg, Tyskland.

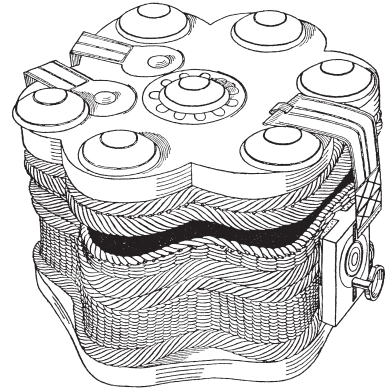

Fig 10a og b. Eksempel på fantastisk kurvemagerarbejde: Et skrin til små parfumeflasker dateret til 200-400 e.Kr. fundet i Dorweiler, Tyskland. Kurven efter konservering (a) og et rekonstruktionsforslag (b). Foto: Juergen Vogel, LVR-Landesmuseum Bonn ©, Tegning fra Gaitzsch 1986:55.

Fig 11a og b. Den delikate romerske kurv, *The Carlisle Basket* (a), er fundet i en grøft ved Hadrians Mur. Datering 1-300 e. Kr. På (b) ses en moderne kopi flettet af forfatteren. Foto 11a: Carlisle Archaeological Unit. Gengivet med tilladelse fra Elisabeth Allnutt. Foto 11b: Steen H. Madsen.

flettes, spredes pilebundterne fra hinanden (Kubach 1994:65ff). Fra Toretta de Noceto i Italien findes et aftryk i ler af et lignende flettesystem, som også dateres til bronzealderen (Cremaschi et al. 2021). Dette system er gået af mode i Europa, men ses i moderne kinesisk kurvemageri med peddigrør.

Derefter er der ikke mange fund. Først fra 1-400 e.Kr. findes der mange eksempler på kurve. Det falder sammen med, at romerne spredte sig over store dele af Europa og Mellemøsten. I den romerske kultur synes kurvemageriet at være et veletableret, professionelt håndværk med navngivne udøvere og en håndværksmæssig kunnen i topklasse. Eksempler på fantastisk håndværk er det lille, flettede skrin til parfumeflasker fra Dorweiler, Nordrhein-Westfalen i Tyskland (Fig. 10a og b) og den lille kurv fra Carlisle i England (Fig. 11a og b).

At kurvemageri var et respekteret håndværk i Romerriget ses bl.a. ved, at det havde navngivne udøvere. Et eksempel er en to meter høj gravsten over C. Valerius Clemens i byen Vicenza i Italien, hvor beskæftigelsen Vitor (kurvemager) og forskelligt kurvemagerværktøj er indhugget (Gaitzsch 1986:45). På et andet gravrelief er der indhugget en flettet nærmest moderne "bedstemorstol". (Gaitzsch 1986:63), som kan ses på Rheinischen Landesmuseum, Trier, Tyskland (Inv.nr. 97 010 049). Professionen er også gengivet på gulvmosaikker (Fig. 12).

Dyrkning af pil var en betydningsfuld del af landbruget i Romerriget. I *On Agriculture* nævner den romerske forfatter Columella en mængde pilesorter ved navn, deres egenskaber og farver og til hvilke kurve de egner sig, samt hvor i Romerriget de kommer fra (Columella 69). Kurve har på latin mange forskellige navne, som betegner om en kurv er høj, smal, flad, bred, i blødt eller fast materiale, anvendes til frugt, brød eller andet.

Måske kan det veletablerede håndværk også ses i det mønster, der begynder at tegne sig i den mest anvendte teknik: Bunden flettes ved, at seks bundstager

Fig. 12: Her er en fin gulvmosaik, som viser en piledyrker med et bundt pil på skulderen hilsende på en siddende kurvemager. Mosaikken kan ses på Musée d'Archéologie Nationales, Domaine National de Saint-Germain-en-Laye, Frankrig. Foto: Camille Labarre.

Fig. 13. Kurven fra Weltzheim. Foto: Wolfgang Sauber.

Fig. 14. Låg lavet i romersk fletteteknik. Fundet i Vindolanda ved Hadrians Mur. Foto: Carlisle Archaeological Unit. Gengivet med tilladelse fra Elisabeth Allnutt.

stikkes gennem seks andre bundstager, som er kløvede på midterstykket (en såkaldt 6+6 bund). Derefter flettes en 4-kimning, hvor fire pil flettes hhv. over to og under to bundstager. Når bunden har nået ønsket størrelse sættes 48 side-stager ind og rejses op og der flettes en endnu en kimning af seks pil, som går over fire og under to. Denne kimning er fortykket ved, at der bliver flettet over en sjæl af pil, som ligger rundt om kurvens omkreds. Kimningen fungerer dels som pynt, dels som fod. Denne fletning er så typisk for de romerske kurve, at jeg kalder den romersk kimning. Samme romerske kimning ligger lige under kanten som forstærkning og pynt.

Denne 6+6 bund med 48 opretstående stager og den romerske kimning går igen i mange kurve fra samme tidsperiode i det romerske rige. Et eksempel er den 22 cm høje kurv fra Weltzheim, Rems-Murr-Kreis i Tyskland (Fig. 13) dateret til slutningen af det 2. århundrede – starten af det 3. århundrede e.Kr. Den blev fundet sammen med en stor mængde skorester i en brønd på det romerske kastelet i Aalen. Der er bevaret en hank, men sandsynligvis har der oprindeligt været to (se genstand på Limesmuseum Aalens hjemmeside).

Samme teknik med en 6+6 bund bliver også benyttet til låg, som her fra udgravningerne i det romerske fort Vindolanda umiddelbart syd for Hadrians Mur i Hexham, England (Fig. 14). Kurvelåget blev fundet i det ældste fort fra omkring 95 e.Kr. (Vindolanda Charitable Trust u.å.).

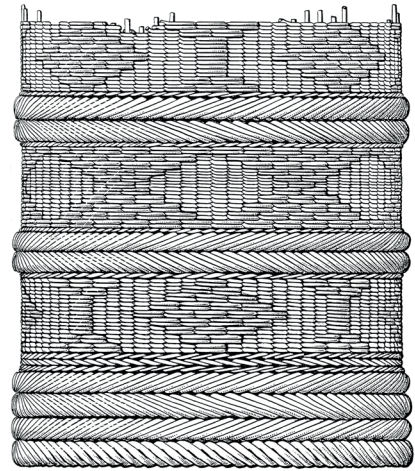

Abb. 21 Kaiserzeitlicher Schmuckkorb, Israel.

Fig. 15a og b. Smykkekurven fra Bar Kokhba, Israel, hvor den romerske kimning indgår som udsmykning på kurven (a). På (b) ses en udtegning af kurven, hvor mønster og fletteretninger er tydelige. Foto: Chamberi. Tegning: D. Wright (Yadin 1963: 155, Fig. 57).

Fig. 16a. Skuldertaske med plads til tre flasker vin, hvor en flaske er bevaret (a). Fundet i den romerske militærlejr i Fayum, Ægypten. Datering: 1-3. årh. e.Kr. Foto: Steen H. Madsen.

Den berømte Bar Kokhba kurv (Fig. 15a og b) er udgravet i The Cave of Letters i Nahal Hever-dalen i Israel. Den er et imponerende stykke flettehåndværk med sit fantastiske "rude-mønster" og sin romerske kimning med skiftevis højre- og venstrehåndsplet (Yadin 1963). Kurven blev fundet ved den 2. udgravning af Dødehavsrullerne (Yadin 1963). I Vindolanda, England er der i 2018 fundet en kurv, som umiddelbart minder meget om Bar Kokhba kurven (Vindolanda Trust 2018), så måske er der tale om en særlig type.

Denne romerske kimning synes at udvikles og gøres bredere og bredere med tiden. Mit yndlingsseksemplar er en skuldertaske til tre flasker vin fra en romersk militærlejr i Fayum, Ægypten (Fig. 16a). Her er den romerske kimning flettet af pilesjener over et indlagt bånd af sandsynligvis græs- eller palmemateriale. Kurven har en skrå stribeeffect, som fremkommer ved at flette med et system af to afbarkede pil og en pil med bark.

Fig. 16b og c. Vinkurv med tilhørende låg fra den romerske militærlejr i Fayum, Ægypten (b). På (c) ses det indvendige af kurven med rumdeling og bund flettet af et papyrusagtigt materiale. Foto: The Met (Rogers Fund, 1912, 12.182.79a).

Kurven er udstillet på The Met i New York, USA. Den er først i sommeren 2023, på min forespørgsel, blevet taget frem til fotografering og nærmere øjesyn. Ved samme lejlighed fandt man låget til kurven (Fig. 16b).

Bunden var en stor overraskelse for en kurvemager, idet den ikke er flettet i den traditionelle romerske teknik som i de runde 6+6 bunde af pil, der ellers er fremherskende i samme tidsperiode. Denne bund – og lågets "bund" – er fremstillet ved, at seks plader af sandsynligvis papyrus er lagt side om side, hvorefter nogle smallere strimler af samme materialer er flettet ind i simpel lærredsplet-teknik (over og under). Det hele holdt sammen yderst med en simpelt dobbelt krydsflet (Fig. 16c). Denne teknik giver ikke nogen naturlige huller at stikke de opretstående sidestager ind, og de 72 stager er bundtvis stukket mere eller mindre tilfældigt ind, hvor der har været plads. Derefter er de rejst op til lodret, hvorefter de første omgange sideflet har fået dem til at stå med samme afstand. Bunden fremstår derfor helt anderledes grov og simpel i forhold til resten af kurvens virtuose teknik.

Fra samme romerske militærlejr stammer dens kusine – en lille rund kurv, som indeholder seks glasflasker til parfume (Fig. 17). Kurven er en del af et toiletsæt (Bischart 2008:8). Til denne kurv er der bevaret et låg, som ligner det fra det romerske fort Vindolanda i England.

Den romerske kimning anvendes også til virkeligt avancerede kurve i såkaldt åben flet. Denne kurvetype regnes for noget af det fineste inden for kurvemageri. Fra den gallo-romerske begravelsesplads Barrière du Lot ved Martres-de-Veyre (Puy-de-Dôme) i Frankrig er der i en kvindegrov (SP10 – inv. 2209) fra

Fig. 17. Rund kurv med låg til seks små parfume flasker af glas. Fundet i den romerske militærlejr i Fayum, Ægypten. Kurven er udstillet på Museum of Egyptian Antiquities i Cairo, Ægypten. Foto: efter Richard 2008.

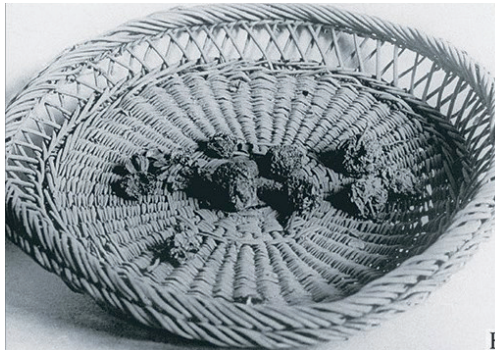

Fig. 18a. Kurv med æbler fra *Barrière du Lot* (efter Dacko et al. 2020).

Fig. 18b. Kurv med figer. Fresco fra Poppeis Sabinas villa i Oplontis (fotograf ukendt).

Fig. 18c. Der plukkes frugt i en kurv med åben flet. Udsnit af smykke eller blybeslag fra skrin, fundet i København. Foto: Nationalmuseet.

Fig. 19a og b. *The Baker*. Fra relieffet over indgangen til Marcuskirken i Venedig, Italien (a), og (b) et udsnit, hvor man ser brødene i kurven. Foto: Eric Niedermeyer.

1-300 e.Kr. fundet en kurv, som indeholdt æbler (Dacko et al. 2020). Samme type kurv med krydsende, åbne stager går igen, når kurve med frugt skal afbildes (Fig. 18a-c). Blandt flere eksempler kan nævnes en frugtkurv med figer på en fresko fra Poppei Sabinas villai Oplontis nær Pompei fra 1. århundrede e.Kr. og et motiv af frugthøst på et blybeslag fra et skrin fra ca. 1300 e.Kr. (Nationalmuseet Nyt 1999:2) Typen kan følges op gennem tiden.

Med tiden dukker andre kurvetyper op. En interessant og nærmest helt moderne kurv (Fig. 19 a og b) dukker op i det 13. århundrede. Denne type kurv er afbilledet mange gange på malerier op gennem tiden. I dag bliver den slags kurv lavet i titusindvis af pil eller peddigrør i Taiwan og Kina og sendt til Europa, hvor den står på restauranter og grillbarer m.m. Den regnes måske ikke for så interessant, men historien om den er gammel.

I Sverige kaldes den en Arby korg, efter byen i Småland, hvor den har overlevet, og de sidste gamle mænd flettede den i nyere tid. I England kaldes den en Madeira basket, fordi den flettes i tusindvis på Madeira, men det er pga. af en italiensk kurvemager, som kom til øen og lærte fra sig. Min teori er, at den har spredt sig fra Italien og op gennem Europa, og har overlevet på enkelte lokaliteter.

I oktober 2023 fik jeg kendskab til et andet interessant kurvefund, som stammer fra Gribshunden, Kong Hans' skib, som sank i 1495 i Ronneby skærgård i Sverige. Under udgravningerne fandt en af marinearkæologerne to kurve stående i bunden af skibet – en kurv med oval bund og en rammeværkskurv (se næste afsnit). Begge kurve befinder sig på Blekinge Museum i Karlskrona, Sverige.

Fig. 20. Bund fra oval kurv (Basket 2019) fundet på skibet Gribshunden, der sank i 1495. Øverst lidt "løse" flettepil. Foto: Morgan Olsson, Blekinge Museum.

Kurven med den ovale bund klarede opstigningen til overfladen nogenlunde intakt, understøttet af låget fra en tønde. Desværre gik sideflettet/kurvevæggen tabt, så det er kun bunden, der er bevaret (Fig. 20).

Denne kurv fortæller sin egen historie. Den er ikke fra Skandinavien, men må stamme fra Nederlandene eller England. Der fletter man bunde på en speciel måde, kaldet "under fod". Bundstagerne er ikke spaltet med andre bundsager stukket igennem, som man gjorde i det gamle Rom, og vi gør i dag i Skandinavien og de fleste andre lande. Nej, bundstagerne er lagt ovenpå hinanden, og mens man fletter bunden, står man ovenpå den og holder bundstagerne på plads. Deraf navnet "under fod". Det er interessant, at den meget specielle metode er kendt i al fald i slutningen af 1400-tallet. I øvrigt mener man, at kurvemagerhåndværket er vandret fra Nederlandene til England, og det kan forklare, at denne flettemetode kun kendes fra disse to lande.

Rammeværkskurven

En anden kurv, som dukker op efter år 1000, er rammeværkskurven (Fig. 21). En helt anden måde at tænke "flettet kurv" på. Trods en uhyre enkel, men langsommelige teknik, ses den først sent i historien. Man danner en ring af pil eller hassel og spænder "ribber" eller bøjler op i denne ring som en på væv, og så fletter man skiftevis fra den ene og anden side til flettet mødes på midten. Man kan også sætte to ringe sammen og lade den ene halvdel af den ene ring fungere som hank.

Fig. 22. Rammeværkskurven fra Gribshunden. Øverst i murerbaljen ses det tydeligt, at ribberne er samlet i en spids. Denne detalje kendes kun fra rammeværkskurve. Foto: Morgan Olsson, Blekinge Museum.

Fig. 21. Moderne rammeværkskurv uden hank. Bemærk hvordan alle ribber er samlet i en spids på hver side af kurven. Foto: Steen H. Madsen.

Fig. 23. Låg til rammeværkskurv. Låget er flettet af granrødder. Låget er flettet i to dele, som kunne åbnes op mod hanken. De to stykker tilskåret træ har været hængslet. Foto: Steen H. Madsen.

En af kurvene fra Gribshunden er en rammeværkskurv, som er flettet af pil. Den blev hejst op i en murerbalje (Fig. 22) og klarede turen til overfladen tilstrækkeligt til, at kurvetyper kunne genkendes. Oprindelsen af denne kurv kan ikke bestemmes, da typen også kendes fra andre fund i Skandinavien.

Fra Sverige kommer yderligere et fund af en rammeværkskurv flettet af vidjer i "Båd 11", der blev fundet i Riddarholmskanalen i Stockholm. Dette fund er sjovt nok også dateret til ca. 1495 (Biörnstad 1964). Kurven ligger på Stadsmuseet i Stockholm.

Fig. 25. Præsentation af Jesus Kristus i templet. Tv. står Skt. Josef, som holder en rammeværkskurv med duer (Savage, J. personlig meddelelse 6. november 2023). Vinduesmaleri fra *Cathedral and Metropolitan Church of Christ at Canterbury*, Canterbury, England (1310-1320). Foto: Mattana.

Fig. 24. I nederste venstre hjørne på illustrationen *Kosmologische Darstellung des Jahreszyklus* er der afbildet en mand med en rammeværkskurv i hånden. Foto: Württembergische Bibliothek, Stuttgart.

På Medeltidsmuseet i Stockholm ligger der et fint låg til en rammeværkskurv (Fig. 23), som blev fundet i lag fra omkring år 1600 (Stockholm Stads museisamling, invt.nr. 70111). Låget er flettet af granrødder. Rammeværkskurve flettet af granrødder kan findes på loppemarkeder og i antikbutikker rundt omkring – især i Sverige, hvor typen stadig flettes og sælges.

Der findes flere afbildninger af rammeværkskurve. Den ældste afbildning, jeg kender til, er fra *Kosmologische Darstellung des Jahreszyklus* (Fig. 24) som er dateret til 1162 (se *Annales – Cod.hist-fol.* 415). Derefter dukker denne kurvetype op mange steder på afbildninger – og sjovt nok ofte i forbindelse med transport af fugle (Fig. 25) eller som hejsekurv (Fig. 26).

Afslutning

Hvornår kurvemageriet er opstået, er der ingen sikre bud på. Og heller ikke hvilken teknik, der kom først, men måske er spiralbindingen ældre end den egentlige fletteteknik. Der er dog næppe tvivl om, at kurve har været en overordentlig

Fig. 26. Hejseværk med rammeværkskurv, som benyttes ved arbejdet med at bygge St. Albans Church (The Book of St. Alban, folio 60). Foto: The Board of Trinity College Dublin ©.

vigtig genstand i alle dele af hverdagslivet. Som det fremgår af artiklen, så har det at flette med pil eller lignende materialer været mestret af vores forfædre siden stenalderen. De sidste ca. 2000 år har kurvemagerhåndværket været veludviklet med høj kvalitet og svære teknikker.

Men – der mangler kurvefund fra områder, som ikke var underlagt romerne. Det er derfor mit håb, at der dukker endnu flere fund af kurve eller flet op i nye udgravninger – eller måske i kasser og skuffer i museernes gemmer. Dette er i al fald en opfordring til at kigge efter.

Så læsere, som har skeen i jorden, opfordres til at holde øje med disse let for-gængelige materialer – eventuelt bare deres aftryk – som deres lidenhed til trods, kan give en større forståelse for dette gamle håndværks teknikker, dets udbredelse og kurvenes betydning og anvendelse.

Hvis der er behov for hjælp til at identificere eller analysere kurvefragmenter, kan man finde inspiration i Basketry Technology (Adovasio 2010) og Who is afraid of Basketry (Wendrich 1991). Wendrich har også oprettet en kurvedatabase, som man er velkommen til at bidrage til. Man er naturligvis også meget velkommen til at kontakte forfatteren til denne artikel.

Referencer

- Adovasio, J.M. 2010: *Basketry Technology. A Guide to identification and Analysis*. Updated Edition. Routledge, Abingdon.
- Annales – Cod.hist.fol.415 1162: *Kosmologische Darstellung des Jahreszyklus* (år 1162). https://digital.wlb-stuttgart.de/index.php?id=6&tx_dlf%5Bid%5D=13716&tx_dlf%5Bpage%5D=40 (tilgæet 11. maj 2023)
- Bichard, M. 2008: *Baskets in Europe*. Fyfield Wick Editions, Abingdon.
- Biörnstad, A. 1964: Korg och korgflätning. I: A. Karker (red.): *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder: fra vikingetid til reformationstid*. Rosenkilde & Bagger, København, 140-142.
- Cremaschi M, C. Griggs, C. Kocik, A. Mutti, A. Zerboni & S.W. Manning 2021: Dating the Noceto Vasca Votiva, a unique wooden structure of the 15th century BCE, and the timing of a major societal change in the Bronze Age of northern Italy. *PLoS ONE* 16(6): e0251341. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0251341>
- Columella, L.J.M. 69: *On Agriculture I-IV (De Re Rustica)*. Oversat af Harrison Boyd Ash (ed.) 1940-1948, Harvard University Press, Harvard.
- Dacko, M., B. Doustteyssier, P.L. Sebastián, C. Breniquet, F. Blaizot, F. Blondel, M. Bèche-Wittmann, C. Gaumat & M. V. Patrac 2020: Léspace funéraire et le site gallo-romain de la " Barrière du Lot " aux Martres-de-Veyre (Puy-de-Dôme): fonds ancien et nouvelles données. *Revue archéologique du Centre de la France* 59. <https://journals.openedition.org/racf/4006> (tilgæet 10. maj 2023)
- Engelhardt, C. (1863) 1969: *Sønderjyske og fynske mosefund. Bind 1. Thorsbjerg Mosefund*. Forlaget ZAC, København.
- Gaitzsch, W. 1986: *Antike Korb-und Seilerwaren*. Schriften des Limesmuseum Aalen 38. Gesellschaft für Archäologie in Württemberg und Hohenzollern e.V., Esslingen am Neckar.
- Hammarstrand Dehmann, K. 2009: Våtmarksarkeologiska undersökningar i Malmö på senare år. *Fornvännen* (104) 2009: 1, 1-16.
- Hvass, L. 2001: *Oldtiden i Danmark, Jernalderen*. Forlaget Sesam, København.
- Jensen, J. 2002: *Danmarks Oldtid. Bronzealder 2.000-500 f.Kr.* Gyldendal, København.
- Kubach, W. 1994: Vergraben, versenkt, verbrannt – Opferfunde und Kultplätze. I: A. Jockenhövel, W. Kubach & T. Konrad (red.): *Bronzezeit in Deutschland. Sonderheft 1994: Archäologie in Deutschland*. Konrad Theiss Verlag, Stuttgart, 65-74.
- Kulturhistorisk museum, Arkeologi 2022: *Gjenstandsoplysninger (C55000/60.a.1)* <https://www.unimus.no/portal/#/things/242a19bd-207f-4b31-a95a-aecc55dd90b8> Licens: CC BY-SA 4.0 (tilgæet 10. juni 2023)
- Limesmuseum Aalen: <https://www.limesmuseum.de/digitale-sammlung/objekt/weidenkorb-1976-0068-0178-0005#f517294213088193> (tilgæet 8. november 2023)
- Nationalmuseet Nyt 1999: Tekst til forsidefoto i kolofonen. *Nationalmuseet Nyt* 83, juni, juli, august 1999.
- Raftery, J. 1970: *Prehistoric Coiled Basketry Bags. The Journal of the Royal Society of Antiquaries of Ireland*, 100(2), 167-168.
- Times of Israel 2021: *Bible scroll fragments among dazzling artifacts found in Dead Sea Cave of Horror*. Artikel fra 16. marts 2021. <https://www.timesofisrael.com/bible-scroll-fragments-among-dazzling-artifacts-found-in-dead-sea-cave-of-horror/> (tilgæet 8. maj 2023)
- Wendrich, W. 1991: *Who is afraid of Basketry*. Leiden University, Leiden.

Vikingtidsmuseet 2021: *Osebergskipet*
– *eit staseleg fartøy*. <https://www.vikingtidsmuseet.no/samlingene/oseberg/et-staselig-fartoy/index.html> (tilgået 2. november 2023)

Vindolanda Charitable Trust u.å.: *Basketry*.
<https://www.vindolanda.com/baskets> (tilgået 8. maj 2023)

Vindolanda Trust 2018: <https://twitter.com/VindolandaTrust/status/1009470352135720960> (tilgået 3. november 2023)

Yadin, Y. 1963: *The Finds from the Bar Kokhba period in the cave of Letters*. Israel Exploration Society, Jerusalem.

Forfatteroplysninger:
Steen Hedegaard Madsen, kurvemager

Forfatteren kan kontaktes på:
steen@steen-madsen.dk

ARKÆOLOGISK FORUM

Redaktion

Anna Beck (ansvarshavende redaktør)

Jette Rostock

Kamilla Ramsøe Majland

Mette Palm

Ole Thirup Kastholm

Signe Lützu Pedersen

Stefanie Langaa Jensen

Line Lerke

Louise Søndergaard

© Forfatterne og Arkæologisk Forum

Artikler, indlæg og billeder må ikke gengives i nogen form uden skriftlig tilladelse fra redaktionen eller forfatterne.

Skriv til Arkæologisk Forum

Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag.

Kontakt redaktion@archaeology.dk

Peer review

Artikler, som indeholder forskningsbidrag, bliver som udgangspunkt peer reviewed.

Abonnement

Oplysninger om abonnement eller medlemskab af FaF findes på

www.archaeology.dk

Forsideillustration

Billederne stammer fra dette nummer side 19, 44 og 58.

Udgiver

Arkæologisk Forum udgives af FaF – Foreningen af Fagarkæologer

Grafisk tilrettelægning

Bente Stensen Christensen

Tryk

Stibo Complete

Oplag 210 stk.

ISSN 1399-5545

Foreningen af
Fagarkæologer
faf@archaeology.dk
www.archaeology.dk

Arkæologisk Forum er et fagligt tidsskrift, der har til formål at bidrage aktivt til fagets udvikling og fremtid ved at sætte det arkæologiske fag ind i en større sammenhæng – både videnskabeligt og samfundsmæssigt.

Arkæologisk Forum ønsker at etablere et sted og en kontekst, hvor faglige diskussioner kan finde sted.

I hvert nummer vil læseren blive mødt af en bred vifte af artikler – en mosaik, hvor delene tilsammen danner et aktuelt og mangfoldigt billede af videnskaben arkæologi, og hvor fagets dynamiske samspil med andre videnskaber, det politiske rum og det omgivende samfund træder klart frem.

Arkæologisk Forum udgives af Foreningen af Fagarkæologer, og henvender sig naturligvis til foreningens medlemmer, men også enhver anden, der interesserer sig for arkæologien samt dens rolle og vilkår i verden i dag.